

Wat heeft een gezin minimaal nodig? Een budgetstandaard voor Vlaanderen*

Bérénice Storms
Karel Van den Bosch

Mei 2009

* Dit CSB-Bericht is een samenvatting van Storms, B. en Van den Bosch, K. (red.), *Wat heeft een gezin minimaal nodig? Een budgetstandaard voor Vlaanderen*, Leuven: Acco, 2009.

B E R I C H T E N

CENTRUM VOOR SOCIAAL BELEID HERMAN DELEECK
UNIVERSITEIT ANTWERPEN - Stadscampus

<http://www.centrumvoorsociaalbeleid.be>

D/2009/6104/02

Inhoud¹

1	Probleemstelling, theoretisch kader, uitgangspunten en aanpak	1
1.1	Probleemstelling	1
1.2	Waarom de budgetmethode?.....	1
1.3	Theoretisch kader.....	2
1.4	Achterliggende uitgangspunten.....	3
1.5	Typegezinnen.....	4
1.6	Enkele belangrijke vuistregels	4
1.7	Aanpak.....	5
2	De verschillende korven van de budgetstandaard	7
2.1	Het voedingsbudget	7
2.2	Het kledingsbudget	8
2.3	Het gezondheidsbudget.....	10
2.3.1	Persoonlijke verzorging.....	10
2.3.2	Adequate gezondheidszorg.....	11
2.4	Budget huisvesting en veiligheid	12
2.4.1	Adequate huisvesting	12
2.4.2	Veiligheid.....	14
2.5	Het budget veilige kindertijd.....	15
2.6	Het budget rust en ontspanning.....	18
2.6.1	Een verkwikkende nachtrust.....	18
2.6.2	Vrije tijd en ontspanning	19
2.7	Het budget voor het onderhouden van sociale relaties.....	20
2.8	Het mobiliteitsbudget.....	21
3	Het totaal budget	22
3.1	De totaalbedragen	22
3.2	De kosten van kinderen.....	23
3.3	De samenstelling van de totaalbudgetten.....	25
3.4	Is de budgetstandaard toereikend voor lage inkomensgezinnen?	27
4	Besluit	27
4.1	Vergelijking met de SILC norm, het wettelijk minimum en met budgetstandaarden in andere landen.....	27
4.2	Beperkingen en uitdagingen voor de toekomst.....	29

¹ Ten behoeve van de leesbaarheid bevat deze samenvatting geen referenties. Daarvoor verwijzen wij naar het oorspronkelijke boek. De auteurs danken Greet Verbergt voor het nalezen van de tekst en de vele suggesties voor verbeteringen.

1 Probleemstelling, theoretisch kader, uitgangspunten en aanpak

1.1 *Probleemstelling*

Hoeveel geld heeft een gezin minimaal nodig om op een menswaardige manier te kunnen participeren aan de Vlaamse samenleving? Dit is de centrale vraag waarop dit boek een antwoord wil geven. Heel wat organisaties, inz. OCMW's zijn vragende partij om in het kader van hun financiële hulpverlening een objectief normensysteem te hanteren. Ook arbeidsrechtbanken willen een algemene richtlijn om de bestreden OCMW-beslissingen objectiever te beoordelen in functie van de menselijke waardigheid. Het ontbreekt hen daarvoor momenteel aan wetenschappelijk onderbouwde richtlijnen. Inkomensnormen kunnen ook nuttig zijn voor de collectieve schuldenregeling, waar de aanzuiveringsregeling een menswaardig bestaan van de schuldenaar en zijn/haar familie als uitgangspunt heeft. Ook heel wat andere organisaties hebben nood aan objectieve richtnormen die toelaten menselijke situaties te beoordelen in functie van de menselijke waardigheid, bv. sociale diensten van mutualiteiten, sociale verhuurkantoren of diensten voor budgethulpverlening van CAW's of OCMW's. Naast de maatschappelijke relevantie van dit project, moet ook het wetenschappelijke belang ervan onderkend worden. Het bepalen van de hoeveelheid financiële middelen die iemand nodig heeft om minimaal te kunnen participeren aan onze samenleving, kan gezien worden als een concrete operationalisering van het begrip armoede. Armoede is immers een situatie waarbij het mensen ontbreekt aan economische middelen om een aantal basisfuncties te realiseren. Tenslotte kan men de budgetten van verschillende gezinstypes vergelijken met deze van een alleenstaande, zodat men zicht krijgt op de meerkost van extra personen in het gezin, en aldus een equivalentieschaal kan vaststellen.

1.2 *Waarom de budgetmethode?*

De budgetmethode is de oudste, en in zekere zin ook de meest voor de hand liggende methode om inkomensgrenzen vast te stellen. De budgetmethode begint met de opstelling van een lijst of 'korf' van noodzakelijke goederen en diensten. Per 'item' (artikel of dienst) wordt een prijs vastgesteld. De vermenigvuldiging van aantal of hoeveelheid met de prijs levert een bedrag op per onderdeel van het budget, en de optelling van deze bedragen resulteert in het totaal budget.

De eerste budgetstandaarden die de koopkracht van lage inkomensgezinnen in kaart moeten brengen dateren van het einde van de negentiende eeuw, en ontstonden toen parallel in de Verenigde Staten en in het Verenigd Koninkrijk, met Rowntree als meest prominente onderzoeker. De eerste onderzoekers die budgetstandaarden ontwierpen deden dat op pragmatische wijze, zonder veel reflectie over uitgangspunten en werkwijze. Mogelijk zonder dit te bedoelen, gaven zij de indruk dat deze budgetnormen op absolute wijze aangeven hoeveel een gezin nodig heeft om te overleven. In de zestiger en zeventiger jaren kwam hier veel kritiek op. De kritiek richtte zich vooral op het zagezegde objectieve en absolute karakter van budgetnormen. Budgetstandaarden geraakten in een zeker diskrediet en onbruik, althans

in de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk. In de jaren negentig hebben onderzoekers deze methode nieuw leven ingeblazen, waarbij zij zich terdege bewust waren van de beperkingen en de relativiteit van de resulterende budgetnormen. De *Family Budget Unit* van de Universiteit van York heeft hier een voorname rol gespeeld.

Zoals gezegd, realiseerden onderzoekers zich al vroeg de budgetstandaarden geen absoluut minimum niveau van inkomen aangeven, maar in feite sterk beïnvloed worden door hetgeen in een bepaalde maatschappij als gangbaar en conventioneel wordt beschouwd, en dus indirect door de feitelijke consumptiepatronen. In reactie hierop hebben sommigen ervoor gepleit om deze verbinding als het ware kort te sluiten, en minimuminkomensnormen direct af te leiden uit de feitelijke bestedingen van gezinnen, en dan vooral uit bestedingen aan basisgoederen zoals voeding, kleding en huisvesting. Er moet echter vastgesteld worden dat deze methode niet alle problemen oplost, en in zekere zin op de meest essentiële vragen zelfs geen antwoorden biedt. Zo legt zij geen niveau voor de grens vast, en produceert de methode geen valide equivalentieschalen.

Sinds Rowntree en zijn tijdsgenoten hebben onderzoekers een groot aantal alternatieve methoden voor de bepaling van minimuminkomensgrenzen voorgesteld. Globaal kunnen deze in drie typen worden verdeeld: de wettelijke methode, de relatieve methode en de subjectieve methode. In hoofdstuk 1 van het boek worden deze methoden kort besproken, en wordt aangetoond dat deze zeker niet alle functies van een minimuminkomensgrens kunnen vervullen.

1.3 Theoretisch kader

Uitgangsbasis bij de uitwerking van deze budgetstandaard zijn niet de klassieke productcategorieën zoals voeding, kleding, huishoudgoederen enz. maar wel de fundamentele behoeften die moeten vervuld zijn opdat mensen minimaal, maar menswaardig kunnen participeren aan onze samenleving. We spreken van menswaardige participatie als mensen het gevoel hebben erbij te horen, als mensen een plaats hebben binnen sociale netwerken en van hieruit betekenisvolle sociale contacten onderhouden, als mensen de gedeelde verwachtingen verbonden aan hun sociale positie kunnen invullen en aldus meewerken aan de realisatie van essentiële maatschappelijke functies. Menswaardige participeren aan de samenleving staat dus zowel voor bijhoren als voor bijdragen.

In hun boek *A Theory of Human Need* (1991) stellen de filosofen Doyal en Gough dat aan twee universele menselijke behoeften voldaan moet zijn om minimaal te kunnen participeren in de samenleving, namelijk gezondheid en autonomie. Vertrekkend van dit uitgangspunt zijn we op zoek gegaan naar goede satisfactoren, producten en diensten die instaan voor de bevrediging van deze behoeften. Deze satisfactoren zijn relatief, in tegenstelling tot de behoeften die ze moeten vervullen. Dit betekent dat ze in hoge mate historisch en cultureel bepaald zijn. Toch is het mogelijk ze te overkoepelen tot een aantal intermediaire behoeften, die een noodzakelijke tussenstop vormen, op weg naar het definiëren van concrete, samenlevingsspecifieke satisfactoren. In navolging van Doyal & Gough onderscheiden we een tiental intermediaire behoeften. Om minimaal te kunnen participeren aan de samenleving,

moeten mensen beschikken over voldoende en adequate: voeding, huisvesting, gezondheidszorg en persoonlijke verzorging, kleding, rust en ontspanning. Daarnaast moeten mensen een veilige kindertijd hebben doorgemaakt, de mogelijkheden krijgen om betekenisvolle sociale relaties te onderhouden, zich veilig voelen en voldoende mobiel zijn.

1.4 Achterliggende uitgangspunten

Drie criteria waren richtinggevend bij het bepalen van de aard, de hoeveelheid en de prijs van deze goederen en diensten. Ten eerste moeten ze in staat zijn een gezonde leefstijl aan te houden. Ten tweede moeten ze personen in staat stellen autonome keuzes te maken over de invulling van hun verschillende maatschappelijke rollen en ten derde moeten ze aanvaard worden door hen die ervan moeten leven.

Voor het bereiken van de eerste twee criteria deden we een beroep op experts. Op basis van normatieve criteria formuleerden ze voorstellen over een concrete invulling van de tien Vlaamse budgetkorven. Een diëtist van de Katholieke Hogeschool Kempen kreeg de opdracht om minimale, maar gezonde en evenwichtige voedselpakketten samen te stellen. Een onderzoeker uit het departement gezondheidszorg adviseerde over de concrete satisfactoren in functie van gezondheid, in het bijzonder deze die betrekking hebben op gezondheidszorg en persoonlijke verzorging. Onderzoekers uit het departement Sociaal Werk stelden budgetten samen voor de satisfactoren die instaan voor het vervullen van de autonomiebehoefte. Ook kleding en ontspanning namen ze voor hun rekening. Voor het kleven van prijskaartjes aan deze satisfactoren, deden we beroep op een econoom van het departement handelswetenschappen en bedrijfskunde. Die kreeg de opdracht om de korven aan te kopen aan een zo laag mogelijke prijs, op een manier die haalbaar is voor gezinnen met een laag inkomen. Daarnaast werden nog verscheidene externe experts betrokken bij het opstellen van die korven waarvoor geen of te beperkte onderzoeksexpertise op de hogeschool aanwezig was (korven huisvesting en veilige kindertijd) of die een extra externe validering vereisten (korf gezondheidszorg).

Opdat de richtnormen hun doelstelling (maatschappelijk participatie) niet voorbij zouden schieten, is aanvaarding erg belangrijk. Hiermee bedoelen we zowel de maatschappelijke acceptatie als de aanvaarding door hen die ermee moeten rondkomen. Dit laatste wilden we bereiken door bij aanvang lage inkomensgezinnen te betrekken bij dit project. Zo werden er in de stuurgroep twee mensen betrokken die dagdagelijks ondervinden hoe moeilijk het is om rond te komen met een beperkt inkomen. Een van deze twee personen woonde ook om de veertien dagen het expertenoverleg bij. Tenslotte hebben we via de techniek van de focusgroepen informatie ingewonnen over de actuele uitgavenpatronen van lage inkomensgezinnen met het oog op het uittekenen van een raamwerk voor menu's en boodschappenlijsten. Het is immers de bedoeling dat de ontwikkelde budgetten als fair worden aanzien en aankoopbaar zijn.

1.5 Typegezinnen

Satisfactoren zijn tijd en plaatsgebonden, maar ook binnen een Vlaamse context medio 2008 kunnen ze nog sterk variëren naargelang de gezinssamenstelling en de maatschappelijke positie van de verschillende gezinsleden. Omdat het onbegonnen werk is om voor alle mogelijke posities satisfactoren te bedenken, hebben we ons bij het uitwerken van de budgetstandaard in eerste instantie beperkt tot een aantal typegezinnen. Alle volwassenen in deze typegezinnen bevinden zich op actieve leeftijd. Alle gezinnen huren een woning, die gelegen is in een (klein) stedelijke omgeving, goed bereikbaar met het openbaar vervoer en waar een relatief groot aanbod aan winkels is. Ze bezitten geen van allen een eigen wagen. Niemand van de gezinsleden is tewerkgesteld: de volwassen gezinsleden zijn langdurig werkloos en de kinderen lopen school. Alle gezinsleden verkeren in een relatief goede gezondheid, d.w.z. ze hebben niet te kampen met functiebeperkingen als gevolg van een bepaalde ziekte of handicap en ze hebben evenmin extra medische kosten. Wat de gezinssamenstelling betreft, kozen we voor huishoudens bestaande uit één of twee volwassenen met geen, één of twee kinderen ten laste. De leeftijd en het geslacht van de kinderen varieert als volgt: jongen van twee jaar, meisje van vier jaar, jongen van acht jaar en een meisje van vijftien jaar. Op deze manier weerhielden we 16 typegezinnen: een alleenstaande, een kinderloos koppel, acht één- en acht twee-oudergezinnen met respectievelijk één of twee kinderen in opeenvolgende leeftijdsgroepen.

1.6 Enkele belangrijke vuistregels

Voor het uitwerken van de verschillende korven, hebben de experts een viertal vuistregels afgesproken.

Vooreerst willen zij zo veel mogelijk vertrekken van *normatieve standaarden*. Dit wil zeggen dat bestaande wetten, officiële richtlijnen en aanbevelingen richtinggevend zijn voor het al dan niet opnemen van bepaalde (hoeveelheden van) goederen en diensten. Hoewel deze normatieve standaarden niet altijd de actuele gedragspatronen van de Vlaamse bevolking weerspiegelen willen we hier toch zo weinig mogelijk van afwijken. De door ons voorgestelde budgetten moeten immers voor mensen de keuze mogelijk maken om gezond te leven. Niet over alle intermediaire behoeften bestaan echter wetten of concrete aanbevelingen. Voor deze invulling van de behoeften hebben experts zich evenmin laten leiden door concrete aankooppatronen van (lage) inkomensgezinnen. Zij vroegen zich voortdurend af welke functies goederen en diensten vervullen met het oog op maatschappelijke participatie. Alleen wanneer zij tot de conclusie kwamen dat die goederen en diensten onmisbaar in onze maatschappij zijn voor het vervullen van bepaalde sociale rollen, werden deze opgenomen in het budget. Om deze afwegingen te maken gingen experts vaak te rade bij lage inkomensgezinnen. In veel gevallen konden alleen personen uit deze gezinnen aangeven welke functie bepaalde producten of diensten vervullen bij het uitoefenen van bepaalde rollen.

In dit kader namen de experts een tweede belangrijke vuistregel in acht, nl. *maximale transparantie*. De vertaling van richtlijnen en aanbevelingen naar concrete budgetten, kan in zeker mate objectief gebeuren. De keuze voor producten en diensten in functie van het

vervullen van intermediaire behoeften waarover geen officiële richtlijnen bestaan is in hoge mate subjectief. Op zichzelf is dit niet erg. Belangrijk is echter wel dat anderen kunnen controleren of hun oordelen relevant zijn en aanvaard kunnen worden in een Vlaamse minimumbudget. Door maximale transparantie na te streven en uitvoerig de achterliggende zienswijze te documenteren, kunnen de budgetstandaarden voorwerp worden van maatschappelijk debat.

Een derde belangrijke richtlijn voor het ontwerpen van bruikbare, lange termijn budgetstandaarden, is *flexibiliteit*. In eerste instantie hebben de experts bij de samenstelling van hun korven zoveel mogelijk rekening gehouden met verschillende situaties waarin de gezinnen zich kunnen bevinden. Hoewel de huidige budgetten ontwikkeld zijn voor 16 welbepaalde typegezinnen die leven in vooraf bepaalde socio-economische omstandigheden, laat de wijze waarop ze ontwikkeld werden perfect toe om hieraan later aanpassingen te doen. In tweede instantie hebben we naast de flexibiliteit bij het ontwerpen, ook het gebruik van de richtnormen soepel en hanteerbaar willen maken. Voor organisaties die deze normen wensen te gebruiken in het kader van hun financiële hulp- of dienstverlening, kan de budgetstandaard (die gestructureerd zijn volgens het achterliggende theoretische raamwerk) vertaald worden naar concrete budgetposten die in de hulpverlening worden gebruikt. Zo krijgen ze de mogelijkheid om de budgetten flexibel aan te passen naargelang de gezinsomvang- en samenstelling of eventuele extra kosten op vlak van bv. huisvesting, gezondheidszorg, mobiliteit,...

Een laatste afspraak ten slotte ging over de duur waarop de minimumbudgetten betrekking hebben. In dit kader opteerden ze er uitdrukkelijk voor om *lange termijnbudgetten* te ontwikkelen. Die moeten gezinnen financieel toelaten om gedurende onbeperkte tijd minimaal te participeren aan de samenleving. Om de kost van deze lange termijnbudgetten toch min of meer constant te houden, berekenden we alle kosten op maandbasis (bedragen medio 2008). Zo kunnen we voorkomen dat gezinnen in een bepaalde maand worden geconfronteerd met extra hoge uitgaven, bv. als gevolg van de vervanging van een stuk gegaan duurzaam consumptiegoed (bv. een diepvriezer). Om dit mogelijk te maken hebben we voor alle opgenomen producten en diensten de levensduur berekend. Door de aankooprijks te vermenigvuldigen (voor producten met een kortere dan maandelijkse levensduur) of te delen (voor producten met een langere dan maandelijkse levensduur) met een bepaalde factor verkregen we maanbudgetten. Deze laten mensen toe om naast de dagelijkse, wekelijkse of maandelijkse uitgaven (bv. voor het vervullen van intermediaire behoeften als gezonde voeding, persoonlijke verzorging, adequate huisvesting, enz.) toch geld op zij te zetten voor de aankoop van jaarlijkse producten of diensten (bv. vakantie, betalen van een verzekering, ...) of het vervangen van duurzame consumptiegoederen.

1.7 Aanpak

De concrete aanpak van het project verliep in verschillende fasen. In de eerste fase hebben we vooral een goed zicht willen krijgen op de reële uitgavenpatronen van lage inkomensgezinnen. De verworven inzichten werden doorgegeven aan de experts voor de opmaak van hun budgetten. De onderzoekstechnieken die we gebruikten om deze doelstelling

te realiseren waren: literatuurstudie, secundaire analyse van de data van het huishoudbudgetonderzoek, casestudy en focusgroepen.

In een tweede fase, startten de experts met het samenstellen van de verschillende budgetten. In een tweewekelijks expertenoverleg, dat ook iedere keer werd bijgewoond door een ervaringsdeskundige, werden bovenstaande vuistregels afgesproken en werd de vooruitgang van de werkzaamheden besproken. Als snel werd duidelijk dat voor een aantal producten en diensten het niet eenvoudig was te bepalen of ze al of niet thuishoorden in een standaardbudget. Er bestonden hiervoor geen aanbevelingen en het was voor hen ook niet meteen duidelijk of ze een onmisbare functie vervulden met het oog op maatschappelijke participatie. Die items werden vervolgens via de techniek van de focusgroepen voorgelegd aan lage inkomensgezinnen. De topiclijst die we hiervoor gebruikten werd ook volledig voorbereid binnen dit veertiendaags expertenoverleg. Alle experts beluisterden nadien de opnames in functie van de samenstelling van hun eigen budget en deden suggesties voor bijkomende vragen of gaven aan voldoende informatie te hebben over een bepaald topic.

Na het afronden van de focusgroepen, voltooiden ook de experts hun budgetkorven. Ze maakten een uitvoerige beschrijving van de wijze waarop ze tewerk zijn gegaan en verantwoordden de opname van de verschillende producten en diensten, inclusief de hoeveelheid, kwaliteit en levensduur. Voor de meeste korven kon dit gebeuren zonder het invoeren van bijkomende externe deskundigheid, behalve voor de korven gezondheidszorg, veilige kindertijd en huisvesting. Omdat er vooralsnog geen aanbevelingen bestaan over minimale geneeskundige zorgen, heeft de KHK expert zelf richtlijnen ontworpen, en deze vervolgens voorgelegd aan Domus Medica, de vakorganisatie van Vlaamse huisartsen en huisartsenkringen. Verschillende geneesheren-revisoren werden door hen bereid gevonden om de korf te redigeren. Ook voor de korf veilige kindertijd bestaan er geen richtlijnen over de concrete invulling van de noden van Vlaamse kinderen en jongeren. Daarom organiseerden we een delphi-bevraging bij een 10-tal personen die vanuit hun beroepspositie (beleid, werkveld, wetenschap) als deskundigen kunnen worden beschouwd. Voor het huisvestingsbudget tenslotte, deden we een beroep op de expertise van een onderzoeker van het Steunpunt Ruimte en Wonen. Hij dacht mee na over de vertaling van een aantal universele criteria waaraan iedere woning minimaal zou moeten voldoen naar meetbare Vlaamse indicatoren en berekende vervolgens, op basis van de data van het Woonsurvey 2005, de maandelijkse kosten voor adequate huisvesting.

Na de samenstelling, werden de verschillende korven doorgegeven aan de marketing expert. Het was haar taak om een prijskaartje te kleven aan de hierin opgesomde producten en diensten. Op basis van de hoeveelheden en kwaliteitseisen die door de experts vastgelegd waren, ging ze per product op zoek naar de laagste prijs, rekening houdend met de verschillende vormen/verpakkingen waarin het product aangeboden wordt en met de bereikbaarheid van de winkels voor mensen die niet over een eigen wagen beschikken. Zij ging hierbij evenzeer zoveel als mogelijk normatief te werk. Zo hield ze geen rekening met het feitelijke aankoopgedrag van lage inkomensgezinnen, inz. de keuze van winkels. Bijna alle respondenten uit de focusgroepen gaven te kennen hun boodschappen te doen in Aldi of Lidl. De producten uit de budgetstandaard daarentegen werden voor wat betreft de dagelijkse, wekelijkse of maandelijkse aankopen voornamelijk aangekocht in Colruyt. Deze keuze is

gebaseerd op het ruime aanbod van producten die deze supermarktketen aanbiedt, en op de prijzen, die voor de verschillende producten vaak meer dan 10% lager ligt dan in de andere supermarkten. Een bijkomend argument voor de keuze van Colruyt is het doorzichtig aankoopbeleid en het belang dat er gehecht wordt aan een goede basiskwaliteit. Toch menen we niet één supermarktketen naar voren te mogen schuiven voor het aankopen van heel wat producten uit de verschillende korven. Dit druist immers regelrecht in tegen de vrijwaring van autonome keuzemogelijkheden van mensen. Bovendien zijn de Colruyt winkels niet gemakkelijk bereikbaar voor alle Vlamingen, zeker niet voor hen die niet over een eigen wagen beschikken. Daarom stelde de marketing expert voor om de prijs van alle goederen die in de Colruyt werden gekocht te vermenigvuldigen met 10%. Hiermee komt ze tegemoet aan de criteria van aankoopbaarheid en aanvaardbaarheid die de verschillende experts vooraf afspraken.

Wanneer uiteindelijk alle korven geprijsd waren, legden we ze samen tot een globaal budget, waarmee we een laatste keer naar de doelgroep trokken. Deze laatste validering gebeurde door individuele interviews en door een bevraging, in kleine groepjes, van een 20-tal personen die leven met een beperkt inkomen. Het accent hierbij lag niet meer zozeer op de samenstelling van het budget, dan wel op de aanvaardbaarheid van de totale kostprijs in het licht van minimale maatschappelijke participatie.

Hieronder vatten we kort de wijze samen die we hanteerden voor de samenstelling van de verschillende korven en geven we beknopt de bijhorende achterliggende principes weer.

2 De verschillende korven van de budgetstandaard

2.1 Het voedingsbudget

Uitgangspunt bij de samenstelling van de korf voeding is de actieve voedingsdriehoek. De actieve voedingsdriehoek is opgebouwd uit 9 groepen: 7 essentiële voedingsgroepen (essentieel bij de samenstelling van een gezonde, gevarieerde en evenwichtige voeding), 1 groep lichaamsbeweging en een restgroep (topje van de driehoek, toemaatje, niet noodzakelijk). De drie basisprincipes van een evenwichtige voeding kunnen teruggevonden worden in de actieve voedingsdriehoek, namelijk: evenwicht, variatie en matigheid.

In de actieve voedingsdriehoek wordt binnen de verschillende groepen een onderscheid gemaakt tussen voorkeurs- en middenwegproducten. Bij de samenstelling van de voedingskorf wordt ervoor geopteerd om zowel voedingsmiddelen uit de voorkeurs- als uit de middenwegproducten op te nemen. Als regel wordt hierbij de verhouding voorkeur / middenweg van 5/2 (weekbasis) in de keuze van producten gevolgd. Redenen voor het opnemen van beide groepen producten zijn enerzijds de aanbrenge van voldoende voedingsstoffen, en anderzijds het aanbieden van voldoende variatiemogelijkheden binnen de voedingskorf.

Omdat we een evenwichtige voedingskorf samenstellen die past in een minimumbudget, nemen we bij de voorkeursproducten standaard de goedkoopste groep van voedingsmiddelen op. Een voorbeeld hiervan is de keuze voor kraantjeswater uit de voorkeursproducten (plat water, bruiswater) binnen de groep water. Dit betekent echter niet dat er per groep telkens maar één voorkeursproduct wordt opgenomen. Binnen de groep fruit bijvoorbeeld wordt er gevarieerd tussen goedkope fruitsoorten (meestal seizoensfruit). Voor de middenwegproducten moet de variatie zoveel mogelijk (motiveerbaar binnen een minimumbudget) kunnen spelen. Daarom zijn de middenwegproducten gelijkmatig vertegenwoordigd in de korf, met respect voor de 2/7de verhouding. Bijvoorbeeld, binnen de groep water worden volgende middenwegproducten in gelijke hoeveelheid opgenomen: koffie, thee en light-frisdranken. De totale hoeveelheid komt overeen met de 2/7de verhouding.

Voor de bepaling van de hoeveelheden uit de verschillende groepen voor de verschillende leeftijden wordt uitgegaan van de door het Vlaams Instituut voor Gezondheids promotie voorgeschreven hoeveelheden. Verder maken we nog gebruik van de nutritionele doelstellingen voor België van het Nationaal Voeding- en Gezondheidsplan. Met het oog op de aanvaardbaarheid van de budgetstandaard voor mensen met een laag inkomen, houden we ook rekening met de opmerkingen die werden gemaakt in de verschillende focusgroepen, in zoverre deze niet in tegenspraak waren met de aanbevelingen. Achtereenvolgens worden voedingskorven opgesteld voor volwassen vrouwen, volwassen mannen, peuters (1-3 jaar), kleuters (3-6 jaar), kinderen van lagere schoolleeftijd (6-12 jaar) en adolescenten (12-18 jaar). Door hiervan de optelsom te maken per gezinstype, kon de marketingexpert aan de slag om – rekening houdend met de voorgeschreven kwaliteit en hoeveelheden – de juiste verpakking te zoeken, tegen een zo laag mogelijke prijs. Omdat het praktisch niet doenbaar is om voor regelmatige aankopen als voeding, vele verschillende winkels te frequenteren, kozen we voor de aankoop bij één supermarktketen (cfr. supra).

2.2 *Het kledingsbudget*

Om gezond te leven en autonoom te handelen, moeten mensen naast gezonde voeding ook kunnen beschikken over geschikte kledij, naargelang de functies die het moet vervullen. Kleding heeft in onze maatschappij verschillende functies, maar de belangrijkste zijn toch het lichaam beschermen en mensen een bepaalde identiteit verschaffen.

Kleding beschermt het menselijk lichaam tegen verschillende weer- en werkomstandigheden. Omdat geen enkele volwassene in de 16 typegezinnen tewerkgesteld is, hoeven we voor de samenstelling van het kledingbudget geen rekening te houden met aangepaste werk- of veiligheidskleding. De kleding die we voorzien moet vooral multifunctioneel zijn. D.w.z. bruikbaar om boodschappen te doen, in en rond het huis te werken, familie te bezoeken, een pintje te gaan drinken, naar school, de jeugdbeweging of op kamp te gaan... We voorzien dus vooral informele kleding. Indien mensen echter willen voldoen aan de verwachtingen verbonden aan hun verschillende sociale posities, dan moeten zij af en toe ook de gelegenheid krijgen om zich wat formeler te kleden. Een receptie, een trouwfeest, een sollicitatiegesprek,

een begrafenis zijn gelegenheden waarbij men aangepaste kleding verwacht. In een minimumbudget kiezen we dan voor tijdloze kleding, die veel seizoenen kan doorstaan.

Naast het bieden van bescherming, geeft kleding mensen ook een bepaalde identiteit. Hiermee dragen ze uit tot welke groep ze behoren (of juist niet behoren) en welke belangrijke persoonlijke waarden zijn; “de kleren maken de man”. Ze geven als dusdanig uitdrukking aan het persoonlijke zelfbeeld van mensen. Wanneer we deze functie vertalen naar een concreet budget, betekent dit dat, zelfs met een minimuminkomen, mensen hun kleding zelf moeten kunnen kiezen en niet louter afhankelijk mogen zijn van het aanbod in één bepaalde winkel, van wat er aan het einde van het seizoen aan koopjes wordt aangeboden of van wat ze van anderen doorkrijgen.

Naast het bieden van bescherming en het uitdrukken van een bepaalde identiteit, moet kleding vooral functioneel zijn, d.w.z. aangepast aan verschillende taken en functies. Uitgaande van de karakteristieken van de diverse vezelsoorten, bevelen we voor de meeste kledingstukken katoen aan omwille van de vele goede eigenschappen die deze vezelstof bezit: wasbaar op hoge temperatuur, aangenaam om dragen en prijsvriendelijk. Nog beter zijn kledingstukken vervaardigd uit een samenstelling van katoen en polyester. Zij zijn immers meer slijt- en vormvast. Voor de zomertruien opteren we om dezelfde redenen voor katoen of de combinatie katoen/polyester. Voor wintertruien die dagdagelijks worden gedragen opteren we voor acryl. Voor truien die als uitgangskledij dienen, voorzien we de combinatie wol/acryl.

De kledingstukken die gebruikt worden om regen en wind te trotseren (regen- en winterjas) moeten beantwoorden aan hoge kwaliteitseisen, d.w.z. waterbestendig, winddicht en ademend. Ook voor de aankoop van schoenen stellen we hoge kwaliteitseisen. Goede schoenen voorkomen immers gezondheidsproblemen aan bv. de knieën of enkels.

Voor het bepalen van het aantal stuks kleding dat mensen nodig hebben, bestaan geen standaarden. We laten ons hiervoor leiden door hygiënische normen en praktische overwegingen. Deze legden we voor aan mensen die gewoon zijn om slechts een beperkt budget ter beschikking te hebben voor kleding. Bij hen bleek er een ruime consensus over het feit dat deze zuiver functionele kijk te eng is. Kleding bezorgt mensen ook een identiteit en door steeds dezelfde kleding te dragen, krijgt men een stempel. Vooral voor vrouwen ligt dit erg gevoelig. Het aantal voorziene rokken en kleedjes, de ravotkleding en de jassen voor de kinderen werden zo verhoogd.

Voor het bepalen van de levensduur van de kleding, moeten we rekening houden met enerzijds de groei van het lichaam en anderzijds de slijtage van de stoffen. Wat de groei van het lichaam betreft is het logisch dat de kleding van kinderen en jongeren een veel kleinere levensduur heeft dan deze van volwassenen. Voor kinderen en jongeren opteerden we voor een standaard draagtijd van 12 maanden. Voor de kledingstukken die gerust wat oversized gedragen kunnen worden (bv. een jas, onderhemdjes, pyjama's) kozen we voor een afschrijftijd van twee jaar. De levensduur van de kleding van de volwassenen is vooral afhankelijk van de slijtage van de kleding. Omdat we kozen voor vezelstoffen die relatief slijtvast zijn, kan de levensduur hier verhoogd worden tot 24 of 36 maanden afhankelijk van de frequentie waarmee het kledingstuk gedragen wordt.

Wat de keuze van de winkels betreft, opteerden de respondenten in de focusgroepen bijna allemaal voor Zeeman en Wibra omdat hier kwaliteitsvolle kleding kan gekocht worden tegen een betaalbare prijs. In deze winkels vindt men een voldoende groot aanbod aan doordeweekse kleding. Voor jassen en uitgaanskleding is de keuze in deze winkels eerder beperkt. Winkels als C&A, H&M en JBC zijn hiervoor beter aangewezen. Voor het aankopen van kwaliteitsvolle schoenen werd gekozen voor Brantano omwille van het gevarieerde aanbod aan betaalbare, modieuze schoenen.

Omdat kleding mensen een bepaalde identiteit verschaft, is keuzevrijheid bij de aankoop ervan cruciaal. Concreet betekent dit dat we kiezen voor nieuwe kleding. Hoewel de meeste respondenten in de focusgroepen er geen moeite mee hebben om voor zichzelf tweedehandskleding te kopen, gaven ze toch een aantal doorslaggevende argumenten om die niet mee op te nemen in een minimumbudget: in tweedehands kledingwinkels is het aanbod aan modieuze kleding in courante maten te beperkt, en voor kinderen boven de 10-12 jaar is het kiezen van eigen kleding een onderdeel van hun persoonlijkheidsontwikkeling. Kledingstukken die de respondenten, vooral om hygiënische redenen, nooit tweedehands zouden kopen zijn: ondergoed, kousen en schoenen.

Zoals reeds meermaals gezegd, is kleding een belangrijk middel waarmee mensen hun identiteit uitdragen. Het is dus belangrijk dat zij hun kleding zelf kunnen kiezen. We noteerden bij ons bezoek aan de verschillende kledingwinkels dan ook niet de laagste prijs van een kledingstuk (dat beantwoordt aan de vooropgestelde kwaliteitscriteria) maar de prijs waaronder mensen minstens nog drie andere gelijkaardige kledingstukken kunnen kopen. Deze keuzemarge kan nog verhoogd worden indien mensen het geluk hebben of er in slagen om een aantal kledingstukken aan te schaffen aan sterk gereduceerde prijzen (bv. in een koopjesperiode).

Om kleding te kunnen onderhouden voorzien we een aantal essentiële hulpmiddelen zoals een wasmachine, waspoeder, een wasmand, een strijkijzer en een strijkplank. Voor het opbergen van kleding voorzien we per persoon een kleerkast. Verder plaatsen we in iedere slaapkamer één of twee stoelen voor het wegleggen van kleding die de volgende dag opnieuw wordt gedragen. Voor het opbergen van de schoenen voorzien we een schoenenrekje. Deze meubelstukken worden aangekocht in Ikea tegen een zo voordelig mogelijke prijs. Tenslotte voorzien we in de kledingskorf nog een budget voor het onderhoud van schoenen (schoenpoetsmateriaal) en het herstel van kleding (naaigerief) en van schoenen (één keer per jaar nieuwe hakken en zolen voor één paar schoenen).

2.3 *Het gezondheidsbudget*

2.3.1 *Persoonlijke verzorging*

Net zoals voeding en kleding zijn ook adequate persoonlijke hygiëne en toegankelijke gezondheidszorg essentiële intermediaire behoeften die moeten vervuld worden om minimaal te participeren aan de samenleving.

Hygiëne heeft twee voornaamste functies. Het draagt ten eerste bij tot de handhaving van de gezondheid door het bestrijden van infectieuze micro-organismen op niveau van de omgeving en het individu. Ten tweede heeft hygiëne een functie op psychologisch vlak (gevoel van eigenwaarde, zelfrespect) en op sociaal vlak. Zonder adequate persoonlijke hygiëne bestaat een risico op sociale exclusie op basis van de deviatie t.o.v. gangbare sociale normen. Propere en verzorgde haren, het gebruik van zeep, het wassen van kledij, mondhygiëne, een geschoren aangezicht..., het wordt allemaal verwacht in de alledaagse sociale interacties.

In dit hoofdstuk wordt een opsomming gegeven van alle producten, nodig om de dagelijkse hand-, mond en algemene hygiëne te kunnen realiseren. Verder weerhouden we in deze korf ook een bepaald bedrag voor de aankoop van reukwaren en cosmetica. Hoewel cosmetica als een luxegoed kan worden beschouwd, is het gebruik ervan voor sommige sociale gelegenheden of in sommige professionele situaties maatschappelijk vanzelfsprekend of zelfs wenselijk. Voor sollicitaties en voor sommige jobs (bv. verkoop, horeca, enz.) is make-up onmisbaar.

Tenslotte nemen we in deze korf ook de kosten mee van anticonceptiva. Na afweging van alle voor- en nadelen en na de validering door enkele experts van Domus Medica, opteerden we voor het hormoonspiraaltje voor de vrouwen en de adolescente meisjes, aangevuld met condooms voor iedere volwassene en de adolescent.

2.3.2 Adequate gezondheidszorg

Bescherming van de gezondheid en het recht op geneeskundige bijstand zijn opgenomen in de Belgische grondwet (art. 23). In het standaardbudget voorzien we een geheel van middelen en diensten waartoe gezinnen in dit kader toegang zouden moeten hebben en die aldus een kost vormen voor hun leefbudget. Het is echter onmogelijk één standaardbudget te voorzien dat de behoeften dekt van alle gezinnen. De medische kosten nemen aldus aanzienlijk toe wanneer een ernstig ziek of gehandicapt gezinslid aanwezig is. Het budget dat we uitwerken is gericht op personen met een algemeen goede gezondheid. Bijzondere ziektekosten moeten later als een variabele factor aan het budget worden toegevoegd. Indien deze extra kosten verbonden aan ziekte of lichamelijke beperkingen/aandoeningen niet worden verrekend en toegevoegd aan het standaard minimumbudget, dan dreigen deze gezinnen alsnog over ontoereikende bestaansmiddelen te beschikken om minimaal te participeren aan de samenleving.

In het boek wordt zeer uitgebreid ingegaan op mogelijke kwaaltjes die rechtstreeks aanleiding kunnen geven tot behoefte aan gezondheidszorgen en medische consumptie. Los van pijnstillers en enkele specifieke hulpmiddeltjes zijn voor de behandeling van dagdagelijkse ziektebeelden echter niet zo veel extra kosten nodig. Psychosociale belasting kan een belangrijke aanleiding vormen tot huisartsbezoek. Dit gaven heel wat respondenten uit de focusgroepen te kennen. De nood aan een huisartsconsultatie omwille van psychosociale redenen zal wellicht sterk afnemen als men beschikt over voldoende inkomsten om een menswaardig leven te leiden. Ondertussen calculeren we per volwassene arbitrair twee jaarlijkse bezoeken aan de huisarts in. Een tweede reden om hiervoor extra huisartsconsultatie

te berekenen, zo gaven de focusgroepen meermaals aan, is de te verwachte toename van medische kosten (behandeling door een psychiater) wanneer men een psychosociale problematiek onbehandeld laat.

Naast alledaagse kwaaltjes, infectieziekten en het psychosociaal welzijn wordt de behoefte aan gezondheidszorg nog bepaald door preventie en ziektebeleving. Qua preventieve gezondheidskosten hebben we de kosten meegenomen voor de screening van baarmoederhalskanker en kanker van de dikke darm. Daarnaast berekenden we de kostprijs voor de verplichte of aanbevolen vaccinaties voor kinderen en volwassenen en calculeerden we ook de kostprijs voor het preventief tandartsbezoek van alle personen ouder dan 12 jaar in.

Tot slot rekenen we in het gezondheidsbudget nog de gezondheidskosten mee die rechtstreeks (kunnen) doorgerekend worden aan burgers, met name de ziekenfondsbijdrage en de bijdrage voor de Vlaamse zorgverzekering. Hiertoe rekenen we evenzeer de kostprijs voor een hospitalisatieverzekering vanuit de redenering dat de kosten voor gehospitaliseerde personen die langdurig medische nazorg behoeven of naderhand chronisch ziek worden (stapeling van remgelden) hoog kunnen oplopen. De maximumfactuur helpt reeds bij cumulatie van remgelden, maar neemt niet alle kosten mee en lost acute financiële problematiek niet op. Bovendien hebben patiënten niet altijd de mogelijkheid om te kiezen voor een andere arts (/in een ander ziekenhuis), wanneer de hem toegewezen arts niet geaccrediteerd blijkt te zijn.

2.4 Budget huisvesting en veiligheid

2.4.1 Adequate huisvesting

Adequate huisvesting is een volgende intermediaire behoefte, die vervuld moet zijn om mensen in de mogelijkheid te stellen een gezond en autonoom leven te leiden. Net als voeding, kleding en gezondheidszorg, is ook de invulling van deze korf cultureel bepaald. Toch zijn er een drietal universele criteria waaraan iedere woning zou moeten voldoen om de gezondheid van de bewoners niet in het gedrang te brengen. Vooreerst dient een woning mensen veiligheid en bescherming te bieden, zowel tegen extreme weersomstandigheden als tegen de blootstelling aan allerlei ongedierte of externe ziektedragers. Ten tweede moet een woning een hygiënische levensstijl mogelijk maken en ten derde moet een woning mensen voldoende ruimte bieden. Deze algemene criteria voor adequate huisvesting hebben we geoperationaliseerd naar Vlaamse maatstaven met behulp van enkele indicatoren die worden voorgesteld vanuit het Steunpunt Ruimte en Wonen. Zij werkten een lijst van indicatoren uit, die moeten toelaten om de kwaliteit van de Vlaamse woningmarkt en de belangrijkste evoluties hierin te meten. De vertrekbasis voor het ontwikkelen van deze indicatoren is de Vlaamse Wooncode die stelt dat: “Iedereen heeft recht op wonen. Daartoe moet de beschikking over een aangepaste woning, van goede kwaliteit, in een behoorlijke woonomgeving, tegen een betaalbare prijs en met woonzekerheid worden bevorderd” (art. 3 VWC).

Wanneer we spreken over een kwaliteitsvolle woning, denken we zowel aan de bouwtechnische kwaliteit, als van de kwaliteit van het binnenmilieu, als aan de

bezettingsgraad. Ook de kwaliteit van de woonomgeving mag niet uit het oog worden verloren.

Een betaalbare prijs is een tweede criterium dat door de Vlaamse Wooncode naar voor geschoven wordt om het recht op wonen te garanderen. Omdat er vooralsnog geen goede normen ontwikkeld zijn, die bepalen wat een eerlijke minimum prijs is voor het huren, kopen of bouwen van woningen, die beantwoorden aan bovenvermelde kwaliteitseisen, zijn we op zoek gegaan naar reëel hiervoor betaalde prijzen. We wijken hier dus noodgedwongen af van ons voornemen om zo veel als mogelijk normatief te werk te gaan bij het samenstellen van het standaardbudget. De in de budgetstandaard berekende huurprijzen mogen bijgevolg niet als richtinggevend worden beschouwd voor het toekennen van financiële steun. Hiervoor kunnen beter de in de regio geldende actuele huurprijzen gebruikt worden. De huurprijzen die wij berekenen, zijn dan louter illustratief. Ze geven ons een idee wat het in Vlaanderen gemiddeld kost om een kwaliteitsvolle woning te huren. Woonzekerheid is een derde doelstelling opgenomen in de Vlaamse Wooncode; deze brengt echter geen bijkomende kosten met zich mee.

Gezinnen die op zoek zijn naar een adequate woning, zoals hierboven beschreven kunnen hiervoor terecht op de private huurmarkt of op de sociale huisvestingsmarkt. De 16 typegezinnen waarvoor we een standaardbudget ontwikkelen beantwoorden allen aan de criteria om in aanmerking te komen voor het huren van een sociale huurwoning. Omdat in Vlaanderen slechts 6% van de woningen wordt verhuurd via de sociale huisvestingsmarkt (sociale huisvestingsmaatschappij, sociale verhuurkantoren), zijn we toch verplicht om bij het berekenen van de woonkost de huurprijzen van de private sector mee in aanmerking te nemen.

Voor het bepalen van de huurprijs in de private sector, konden we een beroep doen op de data van de Woonsurvey 2005, die werden verzameld bij 5.216 gezinnen in Vlaanderen. In deze data, die representatief zijn voor het Vlaamse Gewest, zochten we naar woningen in de private sector die beantwoorden aan de hierboven beschreven criteria en berekenden, de mediane huurprijs per typegezin. Voor de berekening van de huurprijzen in de sociale sector kunnen we geen beroep doen op de data van het Woonsurvey 2005. Het nieuwe sociale huurbesluit dat van kracht ging op 1 januari 2008 wijzigde immers grondig de reglementering ter zake. Vertrekkende van deze reglementering, berekenden we voor de 16 typegezinnen uit ons onderzoek de huurprijs die ze moeten betalen indien ze een woning huren van de sociale huisvestingsmaatschappij. Als dusdanig kunnen we niet, zoals bij de berekeningen van de huurprijs op de private markt, vertrekken van kwaliteitsvolle woningen. Toch kunnen we stellen dat de woningen in de sociale huisvestingssector doorgaans van goede kwaliteit zijn. Gemeten met de hierboven beschreven maatstaven, scoort de sociale huisvesting zelfs beduidend beter dan de private huur en zelfs beter dan de eigendomswoningen.

Naast de kostprijs voor het huren van een woning, moeten gezinnen ook noodzakelijke uitgaven doen om de woning voldoende te kunnen verwarmen en te verlichten. Tevens moeten ze kunnen beschikken over warm zuiver water voor hun dagelijkse hygiëne. Ook voor het vaststellen van deze verbruikskosten beslisten we om ‘illustratief’ te werk te gaan en deden we hiervoor eveneens beroep op data van de Woonsurvey 2005.

Buiten de noodzakelijke huur- en verbruikerskosten, vereist adequate huisvesting ook het onderhoud van de woning en het uitvoeren van eventuele herstellingswerken. Onder het onderhoud van de woning verstaan we zowel de dagelijkse/wekelijkse poetsbeurten als het zgn. groot onderhoud van muren, deuren en ramen. De producten, nodig om het huis te poetsen worden aangekocht tegen de laagste prijs, met uitzondering van de vloeibare poetszeep. Hiervoor kiezen we voor een goedkoop merkproduct. De respondenten in de focusgroepen gaven immers te kennen een sterke voorkeur te hebben voor merkproducten wanneer het gaat om de aankoop van waspoeders, producten voor lichaamsverzorging en poetsmateriaal. De geur van waspoeder wordt, net zoals lichaamsgeur en geuren in huis beschouwd als een element van de eigen identiteit. Voor het groot onderhoud rekenen we de prijs voor het behangen van de muren, het schilderen van de plafonds en het plaatsen of vervangen van de vloerbekleding. Om de woning te verduisteren en te isoleren tegen warmte en koude voorzien we ieder raam van wasbare overgordijnen.

In het huurcontract wordt bepaald welke herstellingen en onderhoudswerken de huurder moet bepalen. Algemeen wordt aangenomen dat onderhoud en geringe herstellingen door de huurder dienen te worden gedragen. Grote herstellingen en vervangingen daarentegen zijn ten laste van de verhuurder. Wij voorzagen, eerder illustratief, de gemiddelde kostprijs voor het vervangen van een kapot raam, het herstellen van een stopcontact, het vervangen van een rolluiklint en het bijmaken van een sleutel . Daar bovenop berekenden we nog de kosten voor het jaarlijks nazicht van de verwarmingsketel en de centrale verwarming of voor het kuisen van de schoorsteen.

2.4.2 Veiligheid

Om goed te functioneren in de maatschappij is basisveiligheid een voorwaarde. Volwassenen en kinderen hebben behoefte aan veiligheid zowel op mentaal als fysiek vlak. Beide zijn erg belangrijk maar vaak niet rechtstreeks verbonden met de aanschaf van bepaalde goederen of diensten. Producten die wel door gezinnen worden aangekocht in functie van hun persoonlijke veiligheid, houden in sterk mate verband met hun woning.

Aangezien huurders bij de opmaak van een huurovereenkomst vaak verplicht worden een brandverzekering af te sluiten, nemen we deze mee op in het veiligheidsbudget. In Wallonië en Brussel is het plaatsen van een brandmelder in huurwoningen wettelijk verplicht. In Vlaanderen is dit niet het geval. Toch voorzien we voor elke huurwoning 2 rookmelders en een co2 melder alsook een blusdeken en een zaklamp.

Daarnaast pleiten we er ook voor om de woningen te voorzien van een veilig slot op de buitendeuren. Deze kosten zijn echter volledig ten laste van de eigenaar van de woning. Om de fysieke veiligheid van personen en goederen te kunnen beschermen willen we ervoor pleiten om in het standaardbudget de kosten verbonden met het houden van een bank en spaarrekening op te nemen. Geld bewaren op een spaarrekening is immers veel veiliger dan het thuis te bewaren. We rekenen hiervoor de kosten van de basisbankdienst.

Voor gezinnen met kinderen en/of huisdieren nemen we eveneens een familiale verzekering op. Een ongelukje waarbij schade aan derden wordt berokkend is immers snel gebeurd en met een verzekeringspolis moet dit niet leiden tot een financieel drama.

2.5 *Het budget veilige kindertijd*

Om als volwassene autonoom te kunnen handelen moeten mensen een veilige kindertijd hebben doorgemaakt. Een veilige kindertijd is echter niet alleen belangrijk voor het toekomstperspectief waarin kinderen opgroeien. Kinderen moeten ook een goede en waardevolle kindertijd kunnen beleven in het hier en nu. Wanneer spreken we nu van een veilige kindertijd? Wat is hiervoor nodig? Doyal & Gough schetsen vier, min of meer universele psycho-sociale noden die moeten vervuld zijn opdat alle kinderen en jongeren, waar ook ter wereld een goede kindertijd zouden doormaken. Volgens hen hebben alle kinderen nood aan *liefde en veiligheid*. Alle kinderen hebben behoefte aan *nieuwe ervaringen* om zich cognitief, emotioneel en sociaal te ontwikkelen. Alle kinderen hebben ook behoefte aan *lof, erkenning en positieve feedback*, gekaderd binnen duidelijke afspraken. Tenslotte hebben alle kinderen nood aan een *graduele uitbreiding van verantwoordelijkheden*.

Men kan hierbij opmerken dat de eerste drie noden niet alleen gelden voor kinderen maar ook voor volwassenen. Toch opteren we ervoor om een aparte korf voor kinderen uit te werken omwille van twee redenen. Ten eerste veronderstelt de invulling van deze noden totaal verschillende producten en diensten al naargelang het om kinderen, jongeren of volwassenen gaat. Indien we willen dat kinderen en jongeren volwaardig kunnen participeren aan de samenleving, moeten we onderzoeken hoe dit concreet kan gerealiseerd worden.

Een tweede argument halen we uit de focusgroepen met lage inkomensgezinnen. Doordat armen vaak zelf een gemis hebben ervaren in hun kindertijd hechten ze veel belang aan het gezin. Ze willen het gezin zijn dat ze hebben gemist in hun kindertijd. Ze dromen van een gelukkig en stabiel gezin en willen kost wat kost hun kinderen een mooie toekomst geven. Ze willen niet dat hen iets tekort komt.

Net zoals voor andere korven het geval is, willen we bij het uitwerken van deze korf zoveel als mogelijk normatief te werk gaan. We vertrekken dus niet van het feitelijk gedrag en de concrete handelingen van kinderen en jongeren, maar wel van de onderliggende noden en behoeften in deze leeftijdsgroep. De richtlijnen en aanbevelingen waarop we ons baseren zijn terug te vinden in het internationaal verdrag inzake de Rechten van het Kind. Dit verdrag werd in 1989 door alle landen van de wereld ondertekend en is ondertussen door alle landen (op twee uitzonderingen na) bekrachtigd. De rechten in het kinderrechtenverdrag zijn minimaal. Als een land kinderen nog meer rechten wil geven, dan tellen die wetten eerst.

Specifiek voor de Vlaamse context gebruiken we het Vlaams Jeugdbeleidsplan om af te toetsen hoe politici de kinderrechten in concrete beleidsdoelstellingen vertalen. Omdat normatieve standaarden niet altijd concreet en volledig zijn, betrokken we experts op vlak van jeugdbeleid bij het opstellen van de korf veilige kindertijd. Via een delphi bevraging zijn we gekomen tot een verantwoorde en beargumenteerde korf veilige kindertijd.

Opdat kinderen een veilige kindertijd kunnen doormaken en kunnen opgroeien in liefde, vriendschap en veiligheid, nieuwe ervaringen kunnen opdoen, erkend en aangemoedigd worden en de mogelijkheden krijgen om gradueel hun verantwoordelijkheden uit te breiden, hebben gezinnen bepaalde middelen nodig. De belangrijkste voorwaarden zijn van immateriële, affectieve aard (begrip, genegenheid, bescherming ...). In dit onderzoek zijn we echter vooral geïnteresseerd in de materiële voorwaarden die aanwezig moeten zijn om ervoor te zorgen dat een kind daadwerkelijk een veilige kindertijd kan doormaken. Zij worden hieronder achtereenvolgens beschreven.

Opdat een kind in liefde, vriendschap en veiligheid kan opgroeien is het in de eerste plaats belangrijk dat de ouders en familieleden hem genegenheid en bescherming kunnen bieden, er zijn voor hem en samen met hem een aantal dingen kunnen ondernemen. Dit hoeven geen grootse en dure dingen te zijn. Toch pleiten we ervoor om in de korf veilige kindertijd een aantal zaken op te nemen die wel geld kosten omdat ze in onze Vlaamse maatschappij als volkomen normaal ervaren worden. We denken hierbij aan samen een sportactiviteit beoefenen zoals wandelen, fietsen of zwemmen.

Vanuit het recht op vriendschap, het recht om iemand te zijn en omwille van de hechting binnen het gezin pleiten we er eveneens voor dat kinderen samen met hun ouders een daguitstap kunnen maken naar vb. een speeltuin, een dierentuin, een subtropisch zwemparadijs, een pretpark... Het recht om iemand te zijn, betekent (vooral voor lage inkomensgezinnen) het recht om erbij te horen. Ze vinden het heel belangrijk dat hun kinderen niet uitgesloten worden of in een isolement terecht komen. De kinderen mogen niet gestraft worden voor de penibele inkomenssituatie waarin hun ouders zich bevinden. De ouders die bevraagd werden via de focusgroepen voelen sterk aan dat dit wel zo is; hun kinderen horen er niet bij, hebben niet wat andere kinderen hebben, gaan vaak niet op vakantie of uitstap, krijgen niet altijd wat ze verdienen Daarom pleiten ze ervoor om een aantal zaken, die op het eerste gezicht niet minimaal noodzakelijk zijn om rond te komen, toch mee op te nemen in de minimumbudgetten. Zodat hun kinderen niet het gevoel krijgen dat ze anders, minderwaardig zijn. Om erbij te horen en het aangaan van vriendschappen maximaal te doen slagen nemen we een eenvoudig verjaardagsfeestje thuis mee in het budget op. Kansarmen die thuis niet de mogelijkheid hebben om kinderen te ontvangen, kunnen dit creatief oplossen door gebruik te maken van een speelplein, park... .

Uitgaan is de geïnstitutionaliseerde manier voor jongeren om een partner te zoeken en om vriendschappen te onderhouden. We voorzien voldoende zakgeld zodat jongeren kunnen fuiven of op café gaan. Verder voorzien we voor iedere jongere een GSM, als ook de mogelijkheid om met hun vrienden te communiceren via internet (email, chatbox). Hiervoor moet ieder gezin beschikken over een computer met internetaansluiting (zie korf: onderhouden van relaties).

Een computer kan eveneens verantwoord worden vanuit het recht op informatie en kan daarnaast ook gebruikt worden voor ontspanningsdoeleinden. Jongeren leven immers in een leefwereld waar games, chatten, e-mailen en het internet een prominente plaats innemen. Naast het internet biedt ook de bibliotheek een schat aan informatiemogelijkheden. Daarom

moet iedereen zich een bibliotheekabonnement kunnen aanschaffen. Om nieuwe ervaringen op te doen is onderwijs noodzakelijk. Wat het onderwijs betreft, moeten alle kosten worden opgenomen die rechtstreeks met de studie te maken hebben.

Spel, rust en cultuur kunnen gegarandeerd worden door kinderen te laten deelnemen aan het georganiseerde en niet georganiseerde vrijetijdsaanbod. Dit kan gaan om een klassieke jeugdbeweging die een gevarieerd aanbod aan activiteiten aanbiedt en daarnaast ook een kamp waarbij kinderen (en de ouders) even totaal tot rust kunnen komen. Een jeugdbeweging is ook de plaats bij uitstek waar jongeren vriendschappen kunnen uitbouwen. Niet alle jongeren functioneren goed binnen de context van het klassieke jeugdwerk. Deze jongeren kunnen het vrijetijdsbudget aanwenden om bv. naar een jeugdhuis te gaan, samen te gaan schaatsen, zwemmen, voetballen, een creatieve workshop te volgen Een evenwichtig aanbod aan speelgoed zorgt ervoor dat kinderen zich verstandelijk, lichamelijk en sociaal-emotioneel kunnen ontwikkelen. Daarnaast is speelgoed essentieel voor ontspanning. Cultuur is een belangrijk aspect in het opdoen van nieuwe ervaringen en kan breed worden ingevuld. Zowel een bezoek aan een bioscoop, een muziekoptreden, een theatervoorstelling of tentoonstelling komen hiervoor in aanmerking.

Wanneer kinderen en jongeren nieuwe ervaringen opdoen is het belangrijk dat zij voldoende positieve feedback krijgen. Kinderen en jongeren aanmoedigen kan op allerlei vlakken. Door op een positieve wijze met elkaar om te gaan binnen het gezin kan er een constructieve sfeer ontstaan waar kinderen met veel zelfvertrouwen in het leven staan. Men kan als ouders heel creatief zijn met beloningen zonder dat dit geld moet kosten. Het belangrijkste is dat het kind of de jongere op een positieve manier benaderd wordt. We kunnen ook op materieel vlak belonen. Dat is niet noodzakelijk, maar in onze maatschappij wel gebruikelijk. Daarom pleiten we ervoor om een budget te voorzien om bij gelegenheid iets kleins te gaan eten of om af en toe een afhaalmaaltijd te nuttigen. Dit is, zo leren ons de gesprekken in de focusgroepen, niet alleen een middel om kinderen te belonen, maar het zorgt er eveneens voor dat de gezinsbanden sterker worden. Daarenboven maakt dit ook deel uit van een leerproces waarin kinderen en jongeren leren welk gedrag er van hen verwacht wordt bij het uit eten gaan. Mensen in armoede moeten heel vaak neen zeggen tegen hun kinderen. Ze kunnen hun kinderen materieel niet geven wat andere kinderen wel krijgen. Het doet die mensen erg veel pijn om te zien dat hun kinderen er vaak niet bijhoren omdat hun ouders niet over voldoende materiële mogelijkheden beschikken. Ze vinden het daarom heel belangrijk dat ze hun kinderen af en toe eens wat extra aandacht kunnen geven én hen kunnen belonen bij goed gedrag. Hun kinderen mogen niet gestraft worden voor de slechte inkomenssituatie van hun ouders.

Om kinderen en jongeren te stimuleren om een eigen mening te formuleren, voor zichzelf op te komen en mee te beslissen over zaken die hen aanbelangen is er een omgeving nodig die de groeiende capaciteiten van kinderen serieus neemt. Binnen het gezin kan dit ondermeer betekenen dat kinderen en jongeren kunnen participeren in beslissingen die hun aanbelangen. Maar ook dat kinderen en jongeren verantwoordelijkheid wordt gegeven zodat ze hun grenzen leren kennen. Het is de taak van de ouders om kinderen en jongeren te begeleiden in het maken van doordachte keuzes. In een schoolcontext zou de graduele uitbreiding van verantwoordelijkheden kunnen betekenen dat leerkrachten in het dagelijks lesgebeuren

emancipatorisch werken. Dit betekent dat men leerlingen serieus neemt, hun mening hoort en hen verantwoordelijkheid geeft.

In de focusgroepen met lage inkomensgezinnen wordt vooral stilgestaan bij het zakgeld als medium om kinderen en jongeren verantwoordelijkheid te geven en eigen keuzes te leren maken. Kansarmen vinden het zeer belangrijk dat hun kinderen leren omgaan met geld en de waarde van het geld leren kennen. Het geven van zakgeld is hiervoor het middel bij uitstek. Het zakgeld kan gebruikt worden om een extraatje aan te schaffen zoals belwaarde voor de GSM, een broodje, een drankje uit de automaat, extra kleding, accessoires... Tevens wordt het zakgeld gebruikt om op café te gaan, te gaan fuiven.... Door het geven van zakgeld geef je jongeren verantwoordelijkheid en leren ze hier mee omgaan. Daarnaast creëert zakgeld ook de mogelijkheid om iemand te zijn, erbij te horen. Leren verantwoordelijkheid nemen zou ook kunnen betekenen dat 16 plussers in het weekend of de in vakanties iets bijverdienen als jobstudent. De extra centen kunnen dan naar eigen keuze besteed worden.

Tenslotte maakte ook de operationalisering van deze concrete producten, activiteiten en diensten, naar concrete budgetten met bijhorende frequenties integraal deel uit van het Delphi onderzoek.

2.6 Het budget rust en ontspanning

Een volgende intermediaire behoefte die we vertaalden naar een concreet Vlaams budget is de behoefte aan ontspanning en een verkwikkende nachtrust

2.6.1 Een verkwikkende nachtrust

Slaap is onontbeerlijk voor een goede gezondheid, het is een proces waarbij het lichaam en de hersenen tot rust komen en zich kunnen herstellen. Om een verkwikkende nachtrust te garanderen wordt aangeraden om geen slaapmiddelen te nemen (zeker niet voortdurend), steeds op hetzelfde tijdstip te gaan slapen en op te staan, voldoende lichaamsbeweging overdag, cafeïne houdende dranken te vermijden voor het slapengaan en te zorgen voor een goed verluchte slaapkamer waar geen lawaai of lichthinder is. Zich ontspannen voor men gaat slapen verhoogt ook de kans op een goede nachtrust, hierbij zijn roken en alcohol uit den boze.

Qua materiële middelen is een bed en beddengoed nodig. Aan welke criteria deze moeten voldoen, is echter niet voorgeschreven. Wij volgden hier de richtlijnen van Test Aankoop ter zake. Voor de kwaliteit van kinder- en babybedjes bestaan er wel Europese normen (EN 716 label). Wij hanteerden deze dan ook voor de aankoop van een bed voor het kindje van 2 jaar.

2.6.2 *Vrije tijd en ontspanning*

Naast een verkwikkende slaap heeft ontspanning een gunstige invloed op het individuele functioneren en de gezondheid van mensen. Over de noodzaak van ontspanning en vrije tijd kunnen we het allemaal eens zijn. Over de middelen om dit doel te bereiken is het niet mogelijk eensgezindheid te bereiken. Het is dan ook niet mogelijk om volledig normatief te bepalen welke producten en diensten mensen zich moeten kunnen veroorloven om zich voldoende te kunnen ontspannen. Voor de invulling van deze korf hebben we ons laten leiden door: de wetgevende initiatieven van de Vlaamse en Belgische wetgever, recente Vlaamse beleidsinitiatieven en de feedback van respondenten uit de focusgroepen.

Vakantie

Vakantie vervult verschillende functies. Het is goed voor de gezondheid, op vakantie komen mensen tot rust, zowel fysiek als psychologisch. Daarnaast is vakantie dé periode om samen met het gezin, familieleden of vrienden leuke en aangename momenten te beleven. Deze momenten (en de herinnering hieraan) maakt relaties sterker. Daarnaast kunnen vakanties ook verrijkend zijn. Door op vakantie te gaan kunnen mensen nieuwe dingen beleven, nieuwe ervaringen opdoen en in contact komen met andere mensen,... Vanuit deze functies bekeken is het niet noodzakelijk om een meerdaagse reis te ondernemen. Toch voorzien we hiertoe wel de mogelijkheid en berekenen we de kostprijs van een vijfdaags verblijf aan de kust. Uiteraard kunnen gezinnen dit budget ook aanwenden om dagtrips te ondernemen.

Deelname aan het (niet) georganiseerde vrijetijdsaanbod

Naast een vijfdaagse vakantie of enkele daguitstappen met het gezin, familieleden of vrienden moet iedereen ook de mogelijkheid hebben om deel te nemen aan de dominante vrije tijdsactiviteiten in onze samenleving. Niet zozeer omdat ze dominant zijn, dan wel omdat de niet participatie eraan, sociale uitsluiting tot gevolg heeft. Naast ontspanning en individuele verrijking (nieuwe dingen leren kennen) zorgt de participatie aan cultuur er immers voor dat mensen erbij horen, andere mensen ontmoeten, kortom deelnemen aan de samenleving. Gesteund door het participatiedecreet van 18 januari 2008 stellen we voor dat alle volwassenen uit de 16 typegezinnen minimaal één keer per maand aan een betalende ontspanningsactiviteit moeten kunnen participeren en deel moeten kunnen uitmaken van een plaatselijke vereniging.

Ontspanning thuis

De elektronische media domineren de vrijetijdsbesteding thuis. Ze worden vooral gebruikt als ontspanningsbron. Zeker voor lage inkomensgroepen zijn deze vormen van ontspanning erg belangrijk. Ze zijn immers goed toegankelijk (bereikbaar, beschikbaar, betaalbaar, bruikbaar, begrijpbaar) en men kan hierop altijd teruggevalen als andere vormen van vrije tijdsbesteding niet tot de mogelijkheden behoren. Verder vervullen ze vaak ook een belangrijke informatiefunctie en vormen ze dikwijls onderwerp van gesprek in alledaagse conversaties. Al deze functies zijn belangrijk genoeg om de opname van een tv (incl. kabelabonnement), een dvd en een radio-cd speler te verantwoorden in een standaardbudget.

Ook de plaatselijke bibliotheek is een belangrijke en toegankelijke verschaffer van informatie en ontspanning. In de focusgroepen werd duidelijk gepleit voor een lidmaatschap van een openbare bibliotheek. Hier kunnen mensen immers op een zeer goedkope manier boeken, DVD's en computerspelletjes uitlenen.

2.7 *Het budget voor het onderhouden van sociale relaties*

Mensen zijn sociale wezens, ze hebben een fundamentele behoefte aan sociale verbondenheid. Zonder sociale omgeving kan een mens geen identiteit opbouwen. De meest frequente en intensieve contacten hebben mensen met familieleden en vrienden. Via dagelijkse contacten met familieleden, buurtbewoners en vrienden leert het individu van kleins af de overtuigingen, waarden en normen van de cultuur waarin hij leeft. Mensen zijn ook sociale wezens omdat ze elkaar nodig hebben. Zelfs als mensen zich ondersteund weten door kwalitatief goed uitgebouwde voorzieningen, dan nog worden ze dagelijks onvermijdelijk geconfronteerd met heel wat kleinere of grotere problemen, die maar een antwoord krijgen wanneer mensen ofwel zelf beschikken over de nodige kennis en vaardigheden ofwel in staat zijn om deze eigenhandig te verwerven ofwel hiervoor anderen kunnen aanspreken. Andere vragen zoeken eerder naar emotionele of praktische ondersteuning.

Wat er nodig is om wederkerige relaties te kunnen onderhouden, is moeilijk uit de drukken in materiële middelen. Om invulling te geven aan deze korf hebben we ons dan ook niet kunnen beroepen op voorgeschreven normen of richtlijnen. Hier gelden immers vooral informele regels. Samen met de respondenten uit de focusgroepen zochten we naar welke materiële middelen nodig zijn om rollen als familielid, buur of vriend goed te kunnen vervullen. Wat wordt er in onze maatschappij van mensen in deze posities verwacht?

Voor het onderhouden van relaties die mensen emotionele en affectieve ondersteuning bieden, moeten mensen elkaar kunnen ontmoeten. In onze maatschappij is het de gewoonte om bij zulke ontmoetingen een kleinigheid gepresenteerd te krijgen. Het hoeft niet, maar het wordt wel gewaardeerd.

Om contacten met vrienden en familieleden te onderhouden, om bereikbaar te zijn voor de school van de kinderen, om de dokter of noodnummers te kunnen bellen is een telefoon noodzakelijk. We kiezen in samenspraak met de focusgroepen voor een GSM.

Het gebruik van de computer en andere multimedia (digitaal fotoestel, elektronische identiteitskaart, internetbankieren, ...) is in onze samenleving in alle soorten sociale netwerken (thuis, bij familie en vrienden, tijdens een vakantie of uitstap, op school, in de vereniging waarvan men lid is, ...) zo ingeburgerd dat mensen niet meer zonder kunnen, zonder het gevaar te lopen hierdoor uitgesloten te worden. Computers worden niet alleen gebruikt voor het onderhouden van sociale relaties, ze hebben ook een belangrijke informatie- en ontspanningsfunctie. We voorzien voor elk gezin een nieuwe computer met internetaansluiting, een printer, printpapier en een digitaal fotoestel.

Feesten heeft verschillende functies, maar ongetwijfeld is een van de belangrijkste de integratiefunctie: samen iets kunnen vieren brengt mensen dichterbij elkaar. Feesten die volgens de respondenten van de focusgroepen moeten kunnen worden gevierd zijn: het paas-, kerst- en eindejaarsfeest, het sinterklaasfeest voor gezinnen met kinderen en de verjaardagen van alle gezinsleden. Voor de kinderen in de lagere school voorzien we nog een apart verjaardagsfeestje om samen met de vriendjes te vieren (zie hiervoor: korf veilige kindertijd). Bij feesten hoort een feestmaaltijd. We voorzien hiervoor een budget dat twee keer de kost bedraagt van het dagbudget uit de korf gezonde voeding. Geboortefeesten, lente- of communiefeesten worden in ruimere familiekring gevierd. De organisatie van zo'n feest behelst uitnodigingen, feestkledij, eten, drank en versiering. Omdat voor zulke feesten gespaard moet worden, voorzien we per kind een kostprijs die gelijk is aan de afschrijfkost van een feest op zes jaar. Bij verjaardagen en feestjes horen wenskaarten en geschenken. Ook hiervoor voorzien we en budget.

Bij het bepalen van een budget voor het onderhouden van relaties rekenen we, op uitdrukkelijk verzoek van de focusgroepen ook deze met dieren mee. Een huisdier geeft immers vriendschap, biedt troost, brengt leven in huis en zorg vaak voor extra beweging.

Een laatste positie waarvoor we de kostprijs in dit budget berekenden is die van burger van de Vlaamse samenleving. Om deze rol naar behoren te kunnen vervullen, moeten een aantal uitgaven verplicht worden gemaakt. Iedere Belg die ten minste 12 jaar oud is en ingeschreven is in het bevolkingsregister moet een identiteitskaart bezitten. Het dragen ervan is verplicht vanaf 15 jaar. Verder moeten mensen belastingen betalen. Voor de 16 typegezinnen berekenden we de "algemene provinciebelasting gezinnen" van de provincie Antwerpen en de crisisbelasting zoals die in Turnhout wordt geïnd. De (federale) inkomensbelasting was voor de 16 typegezinnen niet toepassing wegens hun te lage inkomen. Naast belastingen rekenden we in dit budget ook de kosten mee die verbonden zijn aan de huisvuilophaling.

2.8 *Het mobiliteitsbudget*

De laatste intermediaire behoefte die vervuld moet worden om menswaardig te kunnen participeren aan de samenleving is mobiliteit. Om de verschillende sociale rollen adequaat te vervullen is het noodzakelijk dat mensen zich kunnen verplaatsen (naar de winkel, naar de dokter, naar de bioscoop, naar school, ...). Wat hiervoor minimaal nodig is, hangt sterk af van de leefsituatie waarin mensen zich bevinden (hun gezondheidstoestand, arbeidssituatie, openbaar vervoer in de nabijheid van de woning, ...). Wij opteerden ervoor om geen auto in het standaardbudget te voorzien omwille van twee redenen. Ten eerste garandeert het decreet Basismobiliteit van 20 april 2001 voor iedere Vlaming een minimumaanbod aan openbaar vervoer. Een tweede argument heeft te maken met de leefsituatie van de typegezinnen. Alle gezinsleden zijn gezond en geen van de volwassen gezinsleden werkt buitenshuis. Zij hebben dus geen wagen nodig om van en naar het werk te gaan. Om te solliciteren worden ze verwacht dat het openbaar vervoer te kunnen nemen. Om te winkelen hebben mensen niet echt een wagen nodig, wanneer ze beschikken over goede fietszakken. Toch is het vaak een stuk economischer om grotere hoeveelheden te kunnen meenemen. Toen we dit voorlegden

aan de focusgroepen, merkten velen op beroep te kunnen doen op familieleden, buren of vrienden voor het aankopen van grotere hoeveelheden op regelmatige tijdstippen. Dit geldt vanzelfsprekend niet voor iedereen. We voorzien in het minimumbudget degelijke en goed uitgeruste fietsen en de mogelijkheid om optimaal gebruik te maken van het openbaar vervoer. Voor het berekenen van de kostprijs voor het gebruik van het openbaar vervoer, houden we rekening met alle verplaatsingen die nodig zijn voor het vervullen van alle intermediaire behoeften die in het kader van deze budgetstandaard werden beschreven en concreet werden uitgewerkt (bv. een gezinsuitstap, een binnenlandse vakantie, een verplaatsing naar ziekenhuis, een familiebezoek, een theater- of bioscoopbezoek,...). Aldus voorzien we voor iedereen een jaarabonnement van de Lijn en een railpass voor alle volwassenen. De 12-plussers krijgen een go-pass.

3 Het totaal budget

3.1 De totaalbedragen

Hierboven beschreven we welke producten en diensten we om welke reden en tegen welke prijs hebben opgenomen in de verschillende korven van de budgetstandaard. Hier brengen we de 10 verschillende budgetcomponenten samen in één standaardbudget. Dit standaardbudget is een normatief bepaald geheel van producten en diensten, nodig om minimaal te participeren aan de Vlaamse samenleving.

Omdat de budgetstandaard werd geconstrueerd door de optelsom te maken van de 10 afzonderlijke standaardbudgetten, verbonden aan de 10 intermediaire behoeften ter vervulling van de universele behoeften gezondheid en autonomie, is het van belang te realiseren dat de een grotere consumptie binnen één budgetcomponent (omwille van andere preferenties of omwille van andere leefomstandigheden) automatisch betekent dat men minder over heeft voor de andere domeinen, waardoor de hieraan verbonden intermediaire behoeften niet minimaal vervuld kunnen worden.

Het totaal budget voor een alleenstaande vrouw bedraagt (afgerond) 976 euro. Indien het totaal budget wordt berekend voor gezinnen die volledig hun rechten uitputten en het geluk hebben van een woning te kunnen huren in de sociale huisvestingssector, dan merken we een aanzienlijke daling in de noodzakelijke kosten die gezinnen moeten maken om minimaal, maar menswaardig te kunnen participeren aan de samenleving. Gemiddeld daalt het noodzakelijke budget dan met een kwart.

Omdat we bij het opstellen van de budgetstandaard vooral normatief te werk zijn gegaan en geen gedragsassumpties meenamen, is het mogelijk om een min of meer zuivere vergelijking te maken tussen de noodzakelijke budgetten van alleenstaanden en koppels en deze van gezinnen zonder kinderen en gezinnen met kinderen en aldus een uitspraak te doen over de kostprijs van een bijkomende volwassenen in het gezin en de kostprijs van kinderen. Wanneer twee alleenstaanden zouden beslissen om samen te gaan wonen stijgt het budget niet tot het dubbele bedrag. Heel wat vaste kosten kunnen immers gedeeld worden. Uiteindelijk blijkt een

koppel 1296 euro nodig te hebben, wat slechts 33% meer is dan een alleenstaande. Deze beperkte meerkost wordt vooral veroorzaakt door de kosten voor voeding, gezondheidszorg, kleding en mobiliteit waar nauwelijks schaalvoordelen spelen, terwijl de kost van huisvesting voor beide gezinstypes even zwaar uitvalt.

3.2 De kosten van kinderen

Uit de vergelijking tussen het noodzakelijke budget van een gezin met en een gezin zonder kinderen leren we dat de noodzakelijke meerkost van een kind kan oplopen van 259 euro tot 564 euro afhankelijk van de leeftijd en de gezinssituatie (een- of twee-oudergezin). Dit betekent een relatieve meerkost van 20% tot 58% in vergelijking met een gezin zonder kinderen.

De kosten voor kinderen in eenoudergezinnen vallen hoger uit dan deze voor kinderen in twee-oudergezinnen. Dit hangt samen met de verbruikerskosten die nauwelijks verschillen tussen alleenstaanden met kinderen en koppels met kinderen, terwijl ze wel veel lager uitvallen voor alleenstaanden dan voor koppels. De meeste andere kosten zijn gelijk voor kinderen van een- of twee-oudergezinnen. Dit betekent wel dat ze zwaarder doorwegen voor eenoudergezinnen omdat ze een relatief sterkere verhoging van het gezinsinkomen vereisen.

Uit de vergelijking van de budgetten voor gezinnen met en zonder kinderen leren we ook in welke mate de kostprijs van een kind stijgt met de leeftijd. Zo blijkt een kleutertje (4 jaar) uit een gezin met één kind 9% tot 13% duurder dan een kindje in de voorschoolse leeftijd (2 jaar). Een kind in de lagere school (8 jaar) is 43% tot 50% duurder en een jongere in het secundair onderwijs kost maar liefst rond het dubbele meer. Deze grote stijging van de relatieve meerkost van een 15 jarige is lichtjes overschat, omdat een 15 jarig meisje (waarvoor we de kosten berekenden) wellicht iets duurder is (persoonlijke verzorging) dan een 15 jarige jongen (waarvoor we geen kosten berekenden).

Tenslotte leert de vergelijking tussen de budgetten van twee-kindgezinnen en de budgetten van éénkindgezinnen nog iets over de kostprijs van een tweede kind in vergelijking met dit van een eerste kind. Deze blijkt, afhankelijk van leeftijd en gezinssituatie, 31% tot 15% lager te liggen dan deze voor een eerste kind. Dit geldt zowel in één als in twee-oudergezinnen.

Tabel 1. Totalen van de Budgetstandaard en vergelijking met de SILC-armoedenorm en met het wettelijk minimum.

	Budgetstandaard			Vergelijking SILC-norm		Vergelijking wettelijk minimum			
	Zonder sociale voordelen (ZSV)	Met sociale voordelen (MSV)	Met sociale voordelen en sociale huur (MSV, SH)	SILC-norm 2006 (1)	Budgetstandaard/SILC-norm	Wettelijk minimum (2)	Budgetstandaard (ZSV)/Wettelijk minimum	Budgetstandaard (MSV) / Wettelijk minimum	Budgetstandaard (MSV, SH) / Wettelijk minimum
Alleenstaande vrouw	976,20	952,19	701,08	939,03	104%	697,61	140%	136%	100%
Alleenstaande man	978,85	955,24	704,13	939,03	104%	697,61	140%	137%	101%
Alleenst. vrouw jongen 2 j.	1274,09	1247,59	949,85	1220,75	104%	1011,91	126%	123%	94%
Alleenst. vrouw + meisje 4 j.	1301,89	1274,81	977,07	1220,75	107%	1011,91	129%	126%	97%
Alleenst. vrouw + jongen 8 j.	1403,09	1374,15	1076,41	1220,75	115%	1044,74	134%	132%	103%
Alleenst. vrouw + meisje 15 j.	1539,83	1500,08	1202,34	1408,55	109%	1102,87	140%	136%	109%
Alleenst. vrouw + jongen 2 j. en meisje 4 j.	1507,18	1476,68	1104,82	1502,46	100%	1163,21	130%	127%	95%
Alleenst. vrouw + meisje 4 j. en jongen 8 j.	1636,98	1604,22	1232,36	1502,46	109%	1196,04	137%	134%	103%
Alleenst. vrouw + jongen 8 j. en meisje 15 j.	1874,87	1829,19	1457,33	1690,26	111%	1287,00	146%	142%	113%
Koppel	1295,52	1252,82	1052,44	1408,55	92%	930,14	139%	135%	113%
Koppel + jongen 2 j.	1554,12	1508,03	1210,29	1690,26	92%	1011,91	154%	149%	120%
Koppel + meisje 4 j.	1587,58	1540,16	1242,42	1690,26	94%	1011,91	157%	152%	123%
Koppel + jongen 8 j.	1682,74	1633,45	1335,71	1690,26	100%	1044,74	161%	156%	128%
Koppel + meisje 15 j.	1823,18	1763,09	1465,35	1878,07	97%	1102,87	165%	160%	133%
Koppel + jongen 2 j. en meisje 4 j.	1785,34	1735,33	1363,47	1971,97	91%	1163,21	153%	149%	117%
Koppel + meisje 4 j. en jongen 8 j.	1895,63	1854,08	1482,22	1971,97	96%	1196,04	159%	155%	124%
Koppel + jongen 8 j. en meisje 15 j.	2139,65	2086,82	1714,96	2159,78	99%	1287,00	167%	162%	133%

(1) Geïndexeerd naar Juni 2008 obv consumptieprijsindex, index = 1,0923

(2) Leefloon + eventueel Gewaarborgde Kinderbijslag + eventueel studietoelage voor het secundair onderwijs

3.3 De samenstelling van de totaalbudgetten

Een tweede interessante oefening die kan worden gemaakt door afzonderlijke budgetstandaarden op te tellen tot een totaal budget, is het bekijken van het relatieve gewicht van iedere korf in het totale budget. Uit deze vergelijking leren we dat voor alle typegezinnen de huisvestingskosten het belangrijkste budgetaandeel vormen. Gemiddeld nemen deze kosten 45% van het totaalbudget voor hun rekening. Bij alleenstaanden en eenoudergezinnen met een kindje jonger dan 4 jaar lopen ze zelfs op tot meer dan de helft van het totale budget. Koppels met oudere kinderen moeten relatief het minst voor huisvesting opzij zetten. Maar dit is slechts relatief, want ook voor hen bedragen de huisvestingskosten meer dan een derde van hun totale gezinsbudget.

De tweede belangrijkste post in de budgetstandaard is voeding. Omdat voor deze korf weinig schaalvoordelen gelden, loopt de kostprijs op met het aantal gezinsleden. Zo spenderen alleenstaanden ongeveer 15% van hun budget aan voedingsgerelateerde uitgaven, terwijl koppels met twee oudere kinderen genoodzaakt zijn van hiervoor 24% van hun gezinsbudget opzij te zetten. Let wel op: het betreft hier enkel uitgaven voor gezonde voeding.

Kleding en het onderhouden van relaties hebben elk een budgetaandeel van rond 8%. Opvallend is dat het relatieve aandeel van de kostprijs die we berekenden voor het onderhouden van relaties weinig varieert tussen de verschillende typegezinnen. Ook voor de kostprijs van kleding kan dezelfde vaststelling worden gemaakt, met uitzondering van alleenstaanden en koppels zonder kinderen. Zij kunnen relatief minder besteden aan kleding dan de andere typegezinnen. De reden hiervoor moet gezocht worden in de langere afschrijftermijnen van kleding voor volwassenen (2 tot 3 jaar) dan voor kinderen en jongeren (1 tot 2 jaar).

Een budgetaandeel van gemiddeld 5% hebben de korven “gezondheidszorg en persoonlijke verzorging” en “rust en ontspanning”. Dit aandeel varieert ook niet in sterke mate met de gezinsgrootte. Voor “gezondheidszorg en persoonlijke verzorging” stijgt het relatieve aandeel met de gezinsgrootte, terwijl voor “rust en ontspanning” het aandeel afneemt met de gezinsgrootte.

Ook mobiliteit (met een gemiddeld relatief aandeel van 3%) varieert niet in sterke mate met de gezinsomvang.

Veilige kindertijd tenslotte neemt voor gezinnen met kinderen evenzeer een gemiddeld relatief aandeel in van 3%. In tegenstelling tot mobiliteit stellen we hier wel een grote variatie vast naargelang het gezinstype. Zo moeten éénoudergezinnen met twee oudere kinderen hiervoor 9% van het gezinsbudget voorzien, terwijl dit aandeel slechts 1% bedraagt indien de alleenstaande vrouw slechts een klein kind ten laste heeft.

Tabel 2: Samenstelling van de Budgetstandaard.

	Totaal	Voeding	Kleding	Gezondheid	Huisvesting	Veiligheid	Veilige kindertijd	Rust en ontspanning	Onderhouden relaties	Mobiliteit	Onvoorziene uitgaven
Alleenstaande vrouw	976,20	139,64	45,49	48,31	536,77	19,29	0,00	52,69	98,24	28,20	7,58
Alleenstaande man	978,85	155,39	39,89	39,70	536,76	19,29	0,00	52,69	98,58	28,96	7,58
Alleenst. vrouw jongen 2 j.	1274,09	189,93	92,83	66,31	684,21	20,30	12,27	66,07	105,55	29,05	7,58
Alleenst. vrouw + meisje 4 j.	1301,89	205,03	92,83	69,91	684,69	20,30	18,29	63,14	107,75	32,38	7,58
Alleenst. vrouw + jongen 8 j.	1403,09	251,03	102,42	69,14	684,69	20,30	60,75	64,56	109,16	31,84	9,18
Alleenst. vrouw + meisje 15 j.	1539,83	287,59	113,10	76,59	684,69	20,30	117,88	65,29	111,66	53,44	9,27
Alleenst. vrouw + jongen 2 j. en meisje 4 j.	1507,18	249,98	140,35	89,29	745,76	20,30	25,18	75,05	120,46	33,23	7,58
Alleenst. vrouw + meisje 4 j. en jongen 8 j.	1636,98	314,31	149,94	92,12	745,76	20,30	73,67	71,82	123,85	36,03	9,18
Alleenst. vrouw + jongen 8 j. en meisje 15 j.	1874,87	392,13	170,73	100,88	747,32	21,97	173,27	73,95	128,10	57,09	9,43
Koppel	1295,52	273,53	76,89	81,61	583,15	18,39	0,00	69,99	125,53	57,16	9,27
Koppel + jongen 2 j.	1554,12	321,08	124,96	101,34	686,99	20,30	17,64	82,75	131,77	58,01	9,27
Koppel + meisje 4 j.	1587,58	340,10	124,96	101,92	686,99	20,30	23,66	83,54	135,49	61,34	9,27
Koppel + jongen 8 j.	1682,74	378,50	134,55	104,18	686,99	20,30	66,12	84,90	136,94	60,80	9,43
Koppel + meisje 15 j.	1823,18	416,87	145,20	113,27	686,99	20,30	123,25	85,65	139,70	82,41	9,53
Koppel + jongen 2 j. en meisje 4 j.	1785,34	381,66	172,19	121,40	747,00	20,30	30,56	92,50	148,26	62,19	9,27
Koppel + meisje 4 j. en jongen 8 j.	1905,91	439,52	181,78	124,19	747,00	20,30	79,04	89,23	150,42	64,99	9,43
Koppel + jongen 8 j. en meisje 15 j.	2151,50	522,11	202,57	135,81	748,94	21,97	178,64	90,58	155,31	86,05	9,53

3.4 Is de budgetstandaard toereikend voor lage inkomensgezinnen?

De in dit project ontwikkelde standaardbudgetten zijn in de eerste plaats. Dit betekent dat gezinnen met dergelijke budgetten aan de slag kunnen indien ze letterlijk een strikt budgetregime volgen, zonder dat er zich ongelukken voordoen. Het is dus geen kwestie van te beschrijven hoe gezinnen thans rondkomen met hun gezinsinkomen; de minimumbudgetten veronderstellen dat gezinnen gezond zijn, geen schulden hebben en geïnformeerde keuzen kunnen maken. Zelfs voor een leek zal het duidelijk zijn dat dit harde veronderstellingen zijn waaraan in werkelijkheid vaak niet voldaan is.

Vaak zijn gezondheids- of schuldenperikelen een extra last voor een gezin in armoede waardoor een standaard budgetregime tekort schiet om te kunnen spreken van een menswaardig inkomen. De analyse van de gegevens van het huishoudbudgetonderzoek leert dat gezinnen meer gezondheidsklachten rapporteren indien het inkomen lager ligt. Dit veronderstelt dat lage inkomensgezinnen meer behoefte hebben aan medische- of gezondheidszorgen dan in dit standaardbudget voorzien. Indien deze meerkost niet onderkend wordt door hulpverleningsorganisaties, betekent dit noodzakelijkerwijs dat deze gezinnen op andere behoeften moeten inboeten en voor hen de voorwaarden voor een menswaardig bestaan niet gegarandeerd zijn.

4 Besluit

Het belangrijkste resultaat van deze studie is – uiteraard – dat er een budgetstandaard voorligt voor verschillende typegezinnen, die *de novo* is uitgewerkt voor het huidige Vlaanderen. Het is gelukt om een zeer algemeen normatief uitgangspunt, via een aantal stappen, op een – volgens ons – coherente wijze te vertalen in een volledige korf van concrete goederen en diensten, inclusief levensduur en prijzen. We weten nu hoeveel inkomen minimaal nodig is om, onder bepaalde vrij gunstige voorwaarden, menswaardig te kunnen leven in de huidige Vlaamse samenleving.

4.1 Vergelijking met de SILC norm, het wettelijk minimum en met budgetstandaarden in andere landen

Opvallend is dat globaal gesproken de budgetstandaard dichtbij de SILC-armoedenorm (de officiële Europese armoedenorm, gedefinieerd als 60 percent van het mediaan equivalent inkomen) ligt. Voor alleenstaanden en éénoudergezinnen ligt de budgetstandaard altijd boven de SILC-armoedenorm (met uitzondering van de alleenstaande vrouw met twee jonge kinderen), terwijl voor koppels met of zonder kinderen de budgetstandaard altijd beneden de SILC-armoedenorm ligt. Kennelijk overschat de equivalentieschaal die in de SILC-armoedenorm is ingebouwd de bijkomende kosten voor een tweede volwassene (volgens deze vormen die de helft van de kosten van een alleenstaande).

Het wettelijk minimum bevindt zich voor alle gezinstypen ver beneden de budgetstandaard. Het tekort varieert van 26 percent voor een alleenstaande moeder met één of twee jonge kinderen, tot 67 percent voor een koppel met twee oudere kinderen. Het tekort is globaal lager voor éénoudergezinnen dan voor koppels met kinderen, omdat de eersten een leefloon aan gezinstarief genieten, en daarnaast ook kinderbijslag. Bij koppels is het tekort hoger als zij kinderen hebben, omdat de kinderbijslag voor het eerste kind de bijkomende kosten (volgens onze budgetstandaard) niet dekt. De kinderbijslag voor het tweede kind benadert de kosten beter, maar is toch nog onvoldoende. Het tekort neemt sterk toe, zowel voor éénoudergezinnen als voor koppels, naarmate de leeftijd van de kinderen stijgt. Kennelijk zijn de leeftijdstoelagen onvoldoende om de hogere kosten van oudere kinderen op te vangen.

Deze conclusies blijven geldig als de sociale voordelen in rekening worden gebracht. Wordt ook de sociale huur in aanmerking genomen, dan verandert het beeld. Voor alleenstaanden en sommige typen van éénoudergezinnen is de minimuminkomensbescherming dan gelijk aan, of iets hoger dan onze budgetstandaard. Benadrukt moet worden dat dit niet betekent dat personen in zulke gezinstypen, die leefloon genieten en huren in de sociale sector, altijd of zelfs meestal aan de armoede kunnen ontsnappen. Bij de opstelling van de budgetstandaarden zijn immers veronderstellingen gemaakt, zoals een goede gezondheid, die lang niet altijd opgaan. Deze resultaten illustreren wel de belangrijke rol die sociale huisvesting kan spelen bij de bestrijding van armoede.

Samengevat moeten we concluderen dat het algemene niveau van de minimuminkomensbescherming in België ruim onvoldoende is om menswaardig te leven. Zelfs wanneer gezinnen met een laag inkomen geen gezondheidsproblemen hebben, en zij hun inkomen op de ideale wijze budgetteren, kunnen zij de materiële voorwaarden voor goede gezondheid en autonomie niet realiseren.

In internationaal perspectief, blijken budgetstandaarden vandaag de dag vooral in Angelsaksische landen een belangrijk instrument om de levensstandaard van lage inkomensgezinnen en dus ook het sociale beleid te evalueren. Zowel Canada, het Verenigd Koninkrijk, Ierland (Vincentian Partnership for Social Justice, 2006), Nieuw-Zeeland en Australië worden budgetkorven gebruikt om de hoogte van sociale uitkeringen maar vooral van de onderkant van de loonverdeling te monitoren. Ook in Zweden, Noorwegen en Duitsland worden dergelijke normen gebruikt om richtlijnen op te stellen met betrekking tot de hoogte van de minimumuitkeringen.

Desondanks blijven de internationale verschillen in de hoogte van deze normen groot. De Vlaamse budgetstandaard is volgens de internationale rangorde relatief laag, zeker als je in rekening neemt dat de meeste budgetstandaarden in de tabel dateren van vóór 2008. Dit houdt wellicht verband met zowel het opzet van deze norm als de wijze waarop ze geconstrueerd is. De Vlaamse budgetstandaard is de enige standaard in deze inventaris die expliciet tot doel heeft om op objectieve gronden een minimale korf van goederen en diensten samen te stellen die mensen moet toelaten te participeren aan de samenleving en daarvoor zowel een theoretisch kader als de normatieve criteria van een brede waaier van experts hanteert. Meestal blijken de uiteindelijke productkorven toch grotendeels samengesteld te zijn op basis van feitelijk consumentengedrag.

Wat de bijkomende kosten voor kinderen betreft, lopen de conclusies van voorliggende studie zeer gelijk met ander vergelijkbaar onderzoek. De Vlaamse budgetstandaarden tonen aan dat de relatieve kost van kinderen zeer sterk toeneemt met de leeftijd van kinderen. Dit betekent dat de SILC-armoedenorm de relatieve meerkost van kinderen en vooral voor tieners zeer sterk onderschat. Dit wordt nu bevestigd door de budgetstudies in andere landen. Zowel de Vlaamse als de Nederlandse studies tonen tenslotte ook aan dat de onderschatting van de relatieve kost van kinderen vooral een probleem vormt bij eenoudergezinnen.

4.2 Beperkingen en uitdagingen voor de toekomst

Een juiste interpretatie van onze resultaten vergt inzicht in hun beperkingen. Het essentiële kenmerk van deze budgetstandaard is dat zij van normatieve aard is. De notie van menswaardig leven is, op basis van de theorie van Doyle and Gough, ingevuld als de vervulling van de universele behoeften aan gezondheid en autonomie, en vervolgens uitgewerkt in termen van goederen en diensten, rekening houdende met de omstandigheden waarin gezinnen met lage inkomens leven.

Dit wil echter niet zeggen dat alle gezinnen met een inkomen gelijk aan of hoger dan deze budgetstandaard een menswaardig leven zullen of kunnen realiseren. Ten eerste is er de veronderstelling dat alle gezinsleden gezond zijn – een veronderstelling die juist voor de gezinnen in kwestie zelden het geval is. Ten tweede vergt de realisatie van gezondheid en autonomie binnen deze budgetstandaard een zekere kennis, discipline en planning. Ten derde kunnen gezinnen andere keuzes maken.

Kunnen we deze budgetstandaard als armoedelijk gebruiken? Het antwoord op deze vraag moet dubbelzinnig ‘ja’ en ‘nee’ zijn. Ja, in zoverre een gezin met een inkomen beneden dit inkomensniveau op de lange termijn niet aan armoede kan ontsnappen; het is eenvoudigweg niet mogelijk om een menswaardige levenswijze te realiseren. De budgetstandaard is *geen* goede armoedelijk in de zin dat ook veel gezinnen met een inkomen boven dit inkomensniveau niet de materiële omstandigheden van een menswaardig leven kunnen realiseren. In veel gevallen zullen gezondheidsproblemen of andere bijzondere omstandigheden (bijvoorbeeld slechte of dure huisvesting) dit verhinderen.

Om analoge redenen is voorzichtigheid geboden bij het gebruik van deze budgetstandaard in het kader van de toekenning van aanvullende steun door OCMW's en bij de bepaling van het te besteden inkomen in collectieve schuldenregelingen. Zij kan wel als referentie-inkomen dienen. Voor iedere cliënt zal echter moeten worden nagegaan of de korven en bedragen niet moeten worden aangepast (lees: verhoogd) in functie van zijn of haar concrete omstandigheden en problemen. Ook vereisen de noodzakelijke kennis- en planningscompetenties, verbonden met deze budgetstandaard een hulpverleningscontext die meer biedt dan het louter toekennen van financiële middelen. Een succesvolle hulpverleningsstrategie behelst naast geld verlenen, ook motiveren en leren budgetteren.

De ontwikkeling van budgetstandaarden kan en zal niet stilstaan na de publicatie van dit boek. Een aantal uitbreidingen liggen voor de hand. Een groot deel van deze uitbreidingen zullen worden gerealiseerd in een vervolproject dat op initiatief van de POD Maatschappelijke Integratie wordt gefinancierd door het Federale Wetenschapsbeleid, en uitgevoerd wordt door een consortium bestaande uit de Katholieke Hogeschool Kempen te Geel, de onderzoeksgroep Panel Study of Belgian Households van de Université de Liège en het Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck van de Universiteit Antwerpen.

Een eerste uitbreiding is die naar Wallonië en Brussel, zodat budgetstandaarden beschikbaar zullen zijn voor geheel België. Een andere belangrijke uitbreiding is die naar bijkomende gezinstypen en, daarmee samenhangend, naar meer kostenfactoren. Het gaat hier om: ouderen (inclusief zorgbehoevende ouderen, zowel thuiswonend als in instellingen); gezinnen met personen met ziekten of andere gezondheidsproblemen; werkenden; eigenaars; en nieuw samengestelde gezinnen en gescheiden personen met co-ouderschap.

Op de wat langere termijn dienen zich nog grotere uitdagingen aan. Eén daarvan is de uitwerking van vergelijkbare budgetstandaarden voor alle landen van de Europese Unie. Deze zouden in de verschillende Lidstaten uitgewerkt kunnen worden uitgaande van dezelfde principes en volgens dezelfde procedures. Een andere uitdaging op wat langere termijn is de indexering van de budgetstandaard, dat wil zeggen de aanpassing over de tijd heen. Voor een periode van één tot maximaal drie jaar kan dit gebeuren aan de hand van de gezondheidsindex. Op de middellange termijn moeten de prijzen per item in de korf opnieuw worden opgezocht en aangepast. Op langere termijn zal de korf verouderen, en dus vernieuwd moeten worden, op basis van dezelfde criteria waarmee deze nu is samengesteld. Een breuk in de tijdreeks is dan helaas onvermijdelijk.

Tenslotte is de kwestie van duurzaamheid een grote uitdaging. De budgetstandaard heeft de pretentie een lange-termijn budgetstandaard te zijn, en dan moet het welzijn van onze kinderen ook in aanmerking genomen worden. Meer algemeen zal in de toekomst het sociaal beleid ook een ecologisch beleid moeten worden. De budgetstandaard zal met de ecologische dimensie rekening moeten houden. Men zou kunnen stellen dat menswaardig leven ook inhoudt: de bestaansvoorwaarden voor andere mensen, nu en in de toekomst, niet onnodig aantasten. Dit betekent dat aan de universele basisbehoeften van gezondheid en autonomie een derde moet worden toegevoegd: duurzaamheid.